



دانشکده بهداشت

عنوان:

طراحی، اجرا و ارزشیابی تاثیر برنامه مداخله ای کاهش خطر مواجهه با پدیده گردوغبار در افراد مبتلا به

بیماری های قلبی و عروقی ساکن شهر اهواز بر اساس تئوری انگیزش محافظت: یک رویکرد ترکیبی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتری در رشته سلامت در بلایا و فوریت ها

استاتید راهنما:

دکتر محمد حسن احرام پوش

دکتر محمدعلی مروقی شریف آباد

استاتید مشاور:

دکتر نعمت اله جعفرزاده حقیقی فرد

دکتر مرتضی خفایی

دکتر حسین فلاح زاده

نام و نام خانوادگی دانشجو:

مهدی مجدم

نیمسال تحصیلی

نیمسال دوم ۱۳۹۸-۱۳۹۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر نامه

بر خود لازم می دانم که از اساتید گرانقدر و فرزانه آقایان دکتر محمد حسن احرام پوش، دکتر محمد علی مروتی شریف آباد، دکتر نعمت اله جعفر زاده حقیقی فرد، دکتر مرتضی خفایی و دکتر حسین فلاح زاده که راهنمایی و مشاوره پایان نامه اینجانب را تقبل نمودند، صمیمانه سپاسگزاری نمایم.

همچنین از اساتید بزرگوار آقایان دکتر فرهاد نژاد کورکی، دکتر عباسعلی دهقانی تفتی و دکتر سید علی المدرسی و دکتر احسان ابویی مهریزی که داوری پایان نامه بنده را تقبل نمودند، تشکر می کنم.

در انتها از کلیه عزیزان و بزرگوارانی که در طی مراحل تحصیل از اینجانب حمایت نمودند، بخصوص همسر عزیز و فرزندان گلم (فردوس و محمد) صمیمانه قدردانم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	خلاصه فارسی
۱۴	فصل اول: کلیات
۱۵	بیان مساله
۱۸	تئوری انگیزش محافظت
۲۰	تحلیل محتوای کیفی هدایت شده
۲۳	اهداف و فرضیات
۲۸	فصل دوم: بررسی متون
۲۹	مقدمه
۲۹	مطالعات داخلی
۳۱	مطالعات خارجی
۳۲	مطالعات مرتبط با کاربرد تئوری انگیزش محافظت
۳۳	خلاصه بررسی متون و خلاء مطالعات انجام شده
۳۴	دلایل و جنبه های نوآوری پایان نامه
۳۵	فصل سوم: روش کار
۳۶	مراحل مطالعه
۳۶	مرحله اول: نوع مطالعه کیفی
۳۶	تحلیل مطالعه کیفی با رویکرد هدایت شده
۳۸	محیط پژوهش مطالعه کیفی
۳۸	معرفی مشارکت کنندگان و نحوه انتخاب آنها در مطالعه کیفی
۳۹	روش نمونه گیری و جمع آوری اطلاعات در مطالعه کیفی
۴۰	تجزیه و تحلیل داده ها در مطالعات کیفی
۴۱	تامین صحت استحکام داده ها

صفحه	عنوان
۴۲	حجم نمونه در مطالعه کیفی
۴۲	مرحله دوم: مطالعه ابزار سازی و روان سنجی پرسشنامه
۴۲	تعیین روایی صوری و روایی محتوایی
۵۲	تعیین روایی ساختار
۵۴	تعیین پایایی
۵۴	روش نمونه گیری و تعیین حجم نمونه در مطالعه ابزار سازی و روان سنجی
۵۵	مرحله دوم: مطالعه مداخله ای
۵۵	روش نمونه گیری و تعیین حجم نمونه برای مطالعه مداخله ای
۵۶	ضوابط ورود به مطالعه
۵۶	ضوابط خروج از مطالعه
۵۷	متغیرهای پژوهش
۵۷	تعریف پژوهش
۶۰	روش جمع آوری داده ها برای مطالعه مداخله ای
۶۰	روش تجزیه و تحلیل داده ها برای مطالعه مداخله ای
۶۱	روش انجام کار در مطالعه مداخله ای
۶۵	انجام ارزشیابی اثرات برنامه مداخله ای
۶۷	فصل چهارم: نتایج
۶۸	مقدمه
۶۸	یافته های بخش کیفی
۹۰	یافته های بخش مداخله ای
۱۰۴	فصل پنجم: بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۰۵	بحث
۱۰۵	خلاصه سازی و تفسیر یافته های کیفی

صفحه	عنوان
۱۱۲	خلاصه سازی و تفسیر یافته های کمی
۱۱۹	نتیجه گیری
۱۲۰	محدودیت ها، مشکلات اجرایی و اخلاقی
۱۲۰	پیشنهادهات
۱۲۱	فهرست منابع
۱۲۸	ضمایم
۱۴۳	خلاصه انگلیسی

فهرست جداول

عنوان جدول	صفحه
جدول شماره ۱-۳: صاحب‌نظران مشارکت‌کننده در روایی صوری و محتوایی	۴۳
جدول شماره ۲-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای سازه حساسیت درک‌شده	۴۴
جدول شماره ۳-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای سازه شدت درک‌شده	۴۵
جدول شماره ۴-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای سازه ترس درک‌شده	۴۶
جدول شماره ۵-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای سازه کارآمدی پاسخ درک‌شده	۴۷
جدول شماره ۶-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای پاداش درک‌شده	۴۸
جدول شماره ۷-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای سازه خودکارآمدی درک‌شده	۴۹
جدول شماره ۸-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای سازه هزینه پاسخ درک‌شده	۵۰
جدول شماره ۹-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای سازه انگیزش محافظت	۵۱
جدول شماره ۱۰-۳: روایی صوری و محتوایی گویه‌های تدوین‌شده برای سازه رفتار کاهش خطر	۵۲
جدول شماره ۱۱-۳: یافته‌های به دست آمده از تحلیل عاملی اکتشافی	۵۳
جدول شماره ۱۲-۳: میزان آلفای کرونباخ سازه‌های تئوری انگیزش محافظت	۵۴
جدول شماره ۱۳-۳: جدول زمان‌بندی جلسات آموزشی برنامه مداخله‌ای	۶۴
جدول شماره ۱-۴: متغیرهای جمعیت‌شناسی مشارکت‌کنندگان در مطالعه	۶۹
جدول شماره ۲-۴: تعداد کدها، طبقات و زیر طبقات درونمایه‌های استخراج‌شده از تحلیل محتوای کیفی	۷۰
جدول شماره ۳-۴: روند شکل‌گیری درونمایه حساسیت درک‌شده نسبت به مواجهه با گردوغبار	۷۱
جدول شماره ۴-۴: روند شکل‌گیری درونمایه شدت درک‌شده نسبت به مواجهه با گردوغبار	۷۳
جدول شماره ۵-۴: روند شکل‌گیری درونمایه پاداش درک‌شده نسبت به مواجهه با گردوغبار	۷۵
جدول شماره ۶-۴: روند شکل‌گیری درونمایه ترس درک‌شده نسبت به مواجهه با گردوغبار	۷۷
جدول شماره ۷-۴: روند شکل‌گیری درونمایه خودکارآمدی درک‌شده نسبت به مواجهه با گردوغبار	۷۹

- جدول شماره ۴-۸: روند شکل گیری درونمایه کارآمدی پاسخ درک شده نسبت به مواجهه با گردوغبار ۸۱
- جدول شماره ۴-۹: روند شکل گیری درونمایه هزینه پاسخ درک شده نسبت به مواجهه با گردوغبار ۸۵
- جدول شماره ۴-۱۰: روند شکل گیری درونمایه انگیزش محافظت نسبت به مواجهه با گردوغبار ۸۷
- جدول شماره ۴-۱۱: روند شکل گیری درونمایه رفتار نسبت به مواجهه با گردوغبار ۸۹
- جدول شماره ۴-۱۲: مقایسه سن میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه مداخله ای ۹۰
- جدول شماره ۴-۱۳: مقایسه جنس میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه مداخله ای ۹۱
- جدول شماره ۴-۱۴: مقایسه وضعیت تاهل میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه مداخله ای ۹۱
- جدول شماره ۴-۱۵: مقایسه وضعیت تحصیلی میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه مداخله ای ۹۱
- جدول شماره ۴-۱۶: مقایسه وضعیت شغلی میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه مداخله ای ۹۲
- جدول شماره ۴-۱۷: مقایسه وضعیت سکونت میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه مداخله ای ۹۳
- جدول شماره ۴-۱۸: مقایسه درآمد ماهانه خانوار میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه مداخله ای ۹۴
- جدول شماره ۴-۱۹: مقایسه وضعیت اقتصادی خانوار میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه ۹۴
- جدول شماره ۴-۲۰: مقایسه وضعیت پوشش بیمه درمانی میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه ۹۵
- جدول شماره ۴-۲۱: مقایسه وضعیت پوشش بیمه درمانی تکمیلی میان گروه های مداخله و کنترل در ۹۵
- جدول شماره ۴-۲۲: مقایسه وضعیت دریافت اطلاعات میان گروه های مداخله و کنترل در مطالعه ۹۶
- جدول شماره ۴-۲۳: شاخص های آماری مربوط به متغیرهای مربوط به سازه های تئوری انگیزش محافظت و رفتارهای کاهش خطر مواجهه با گردوغبار در دو گروه مورد مطالعه در مرحله قبل از مداخله ۹۷
- جدول شماره ۴-۲۴: شاخص های آماری مربوط به متغیرهای مربوط به سازه های تئوری انگیزش محافظت و رفتارهای کاهش خطر مواجهه با گردوغبار در دو گروه مورد مطالعه در مرحله بعد از مداخله ۹۸
- جدول شماره ۴-۲۵: مقایسه نمرات سازه های تئوری انگیزش محافظت و رفتارهای کاهش خطر مواجهه با گردوغبار قبل و بعد از مداخله ۱۰۰
- جدول شماره ۴-۲۶: ضریب همبستگی میان سازه های تئوری انگیزش محافظت و رفتار کاهش خطر ۱۰۱

صفحه	عنوان جدول
۱۰۲	جدول شماره ۴-۲۷: یافته های مدل رگرسیونی ویژگی های دموگرافیک در پیشگویی رفتار
۱۰۳	جدول شماره ۴-۲۸: یافته های مدل رگرسیونی سازه های تئوری انگیزش محافظت در پیشگویی

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان تصویر
۲۰	تصویر ۱-۱: شماتیک تئوری انگیزش محافظت
۶۶	تصویر ۱-۳: فلودیاگرام کانسورت مطالعه مداخله ای

خلاصه فارسی

مقدمه و اهداف: از مهمترین مشکلات زیست محیطی که امروزه بسیاری از کشورهای جهان را تهدید می کند، مساله آلودگی هوا بوده و از مهمترین آلاینده های هوا ذرات گردوغبار می باشند. پدیده گردوغبار یکی از بلایای جوی- اقلیمی است و کشور ایران به دلیل واقع شدن در کمربند خشک و نیمه خشک جهان مکررا در معرض سامانه های گردوغباری در مقیاس محلی و منطقه ای قرار دارد. پژوهش حاضر با هدف طراحی، اجرا و ارزشیابی تاثیر برنامه مداخله ای کاهش خطر مواجهه با پدیده گردوغبار در افراد مبتلا به بیماری های قلبی و عروقی ساکن شهر اهواز بر اساس تئوری انگیزش محافظت انجام گرفت.

مواد و روش ها: مطالعه حاضر در دو مرحله کیفی و کمی بر روی بیماران قلبی و عروقی شهر اهواز انجام شده است. در این مطالعه، ابتدا با استفاده از روش تحلیل محتوی کیفی، تجارب افراد مبتلا به بیماری های قلبی و عروقی در خصوص کاهش خطر مواجهه با پدیده گردوغبار بررسی شد؛ سپس یافته های به دست آمده در مرحله کیفی برای شکل دهی و طراحی یک مقیاس بومی که ابزاری برای مرحله کمی تحقیق محسوب می گردد، بکار رفته و پس از تعیین روایی و پایایی، به منظور اندازه گیری کاهش خطر مواجهه با پدیده گردوغبار در افراد مبتلا به بیماری های قلبی و عروقی مورد استفاده قرار گرفت. در مرحله کیفی، ۲۸ بیمار قلبی و عروقی تحت پوشش مراکز خدمات جامع سلامت شهر اهواز در جنوب غرب ایران که با نمونه گیری مبتنی بر هدف انتخاب شده بودند، مورد مطالعه قرار گرفتند. برای جمع آوری داده ها از مصاحبه عمیق نیمه ساختار یافته با سئوالات باز و الهام از سازه های تئوری انگیزش محافظت استفاده گردید. تمام داده ها ضبط و دستنویس شد و با استفاده از نرم افزار MAXQDA-10 و تحلیل درون مایه ای مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. سپس روان سنجی پرسشنامه تهیه شده مبتنی بر مطالعه کیفی به ۲۳۰ بیمار قلبی و عروقی شهر اهواز ارایه گردید. روان سنجی پرسشنامه با استفاده از روایی صوری، روایی محتوایی و روایی ساختار مورد تایید قرار گرفت؛ سپس پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ و آزمون باز آزمون بررسی و تعیین گردید. مرحله آخر پژوهش نیز، مطالعه مداخله ای از نوع قبل و بعد بود. جهت اجرا، از بین مراکز خدمات جامع سلامت شهر اهواز، چهار مرکز بطور تصادفی، دو مرکز به عنوان گروه مداخله و دو مرکز به عنوان گروه کنترل مشخص شده و متناسب با حجم نمونه، افراد بصورت تصادفی از بین پرونده ها انتخاب شدند. سپس محقق در محل مراکز خدمات جامع سلامت حضور یافت و در صورت تمایل افراد به شرکت در مطالعه، پرسشنامه مربوطه برای هر دو گروه مداخله و کنترل تکمیل گردید. پس

از آن برنامه مداخله طراحی شده بر اساس نیاز سنجی انجام گرفته در مرحله پیش آزمون، بر روی گروه مداخله اجرا شد. دو ماه پس از پایان مداخله مجدداً اطلاعات لازم از دو گروه مورد بررسی جمع آوری شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS-21 و آزمون های توصیفی و تحلیلی از جمله تحلیل عاملی اکتشافی، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی تجزیه و تحلیل شدند.

نتایج: با استفاده از سازه های تئوری انگیزش محافظت، در بخش کیفی در مجموع ۶۶۷ کد اولیه استخراج شد و این کدها بر اساس شباهت و تفاوت با هم مقایسه شده و در ۱۳ طبقه و ۲۹ زیر طبقه گروه بندی شدند. سپس با استفاده از درونمایه ها، طبقات و زیر طبقات بخش کیفی، پرسشنامه ای با ۴۶ سؤال طراحی و $CVR > 0/49$ و $CVI > 0/79$ تعیین گردید. برای روایی ساختار نتایج داده ای آزمون کیسر- مایر- اولکین با $0/825$ نشان از کفایت نمونه برداری داشت و معناداری آزمون بارتلت $P = 0/0001$ نشان داد. همچنین عوامل مرتبط در پرسشنامه که بر اساس سازه های تئوری انگیزش محافظت بودند، درصد واریانس بیان شده برای عوامل استخراجی $67/49$ به دست آمد. برای پایایی پرسشنامه نیز، شاخص آلفای کرونباخ به دست آمده $0/945$ و مقدار آزمون- باز آزمون $r = 0/918$ و $p < 0/0001$ به دست آمد.

در بخش مداخله ای، میانگین نمره کلیه سازه های تئوری انگیزش محافظت (حساسیت، شدت، پادش، ترس، خودکارآمدی، کارآمدی پاسخ، هزینه پاسخ و انگیزش محافظت) و رفتار کاهش خطر مواجهه با گردوغبار در گروه مداخله دو ماه پس از اتمام برنامه مداخله افزایش یافت؛ که این میزان از نظر آماری معنی دار بود ($P = 0/0001$). در ضمن میانگین نمره کلیه سازه ها بجز سازه های هزینه پاسخ درک شده و رفتار کاهش خطر مواجهه با گردوغبار در گروه کنترل نیز افزایش یافت که در سازه های شدت، ترس، هزینه پاسخ درک شده و انگیزش محافظت از نظر آماری معنادار بودند و در مابقی سازه ها معنی دار نبودند. میانگین تغییرات ایجاد شده نمرات قبل و بعد از مداخله در سازه هزینه پاسخ درک شده بیشتر از بقیه سازه ها بود. از سوی دیگر کمترین تغییرات مربوط به سازه کارآمدی پاسخ درک شده بود.

نتیجه گیری: در پژوهش حاضر به طور اختصاصی و از طریق یک مطالعه کیفی و کمی به مباحث گردوغبار پرداخته شد و نتایج به دست آمده نشانگر تجارب بیماران قلبی و عروقی در مواجهه با شرایط گردوغبار می باشد؛ بنابراین یافته های این مطالعه می تواند به برنامه ریزان کمک می کند تا مناسب ترین روش ها و راهبرد ها را به منظور، طراحی و اجرای برنامه های مداخله ای برای بالا بردن آگاهی و حساس سازی افراد جامعه و بخصوص

بیماران قلبی و عروقی در خصوص تاثیرات منفی مواجهه با گردوغبار و عوارض جسمانی، روانی و اقتصادی که ایجاد خواهد کرد و همچنین نحوه کاهش خطر مواجهه با آن را انتخاب نمایند. از سوی دیگر، نتایج بعد از مداخلات صورت گرفته بر اساس تئوری انگیزش محافظت حاکی از تاثیر مثبت مداخله آموزشی و ارتقای سازه های تئوری انگیزش محافظت و در نهایت ارتقای رفتارهای کاهش خطر مواجهه با گردوغبار توسط بیماران قلبی و عروقی بوده است.

واژگان کلیدی: تئوری انگیزش محافظت، مواجهه با گردوغبار، آلودگی هوا، ارزیابی سازگاری، تهدید درک شده